

ÅSE HIORTH LERVIK: MOT STRØMMEN OG MOT VINDEN – MEN ALLTID FREMOVER

*Professor Toril Swan, Humanistisk Fakultet, Universitetet i Tromsø,
KVINNFORSK 10 ÅR 15. nov. 2005*

Åse Hiorth Lervik. f. 2. juli 1933 – d. 3. nov. 1997 var en av de første tilsatte på UiTø og den først kvinnelige professoren på HUMfak - hun er helt klart en person vi bør minnes med vørnad.

Det er en stor ære å få si noen ord om Åse – vi var kollegaer i nesten 20 år og hun ble, selv om det tok litt tid, en god venn. Jeg skal prøve å formidle henne personlig så vel som akademisk (selv om hun var litteraturviter og jeg språkviter), så jeg deler foredraget i to, selv om delene selvsagt i Åse selv “hang sammen”! Og det sier seg selv at andre kan ha helt andre oppfatninger og “gløtt” enn mine når det gjelder Åse; dette er altså mitt perspektiv.

A) Åses akademiske karriere og arbeid

Åse ble født i Oslo, som datter av akademiske foreldre, i 1933 – så hun var et barn under krigen. Jeg skal komme tilbake til krigen senere – for den ble viktig for personen Åse. Hun tok artium i 1950, ble cand.philol. i 1961 (hovedoppgaven *Ideal og virkelighet: Ekteskapet som motiv hos Jonas Lie*) og hadde da rukket å være lærer i Tysfjord en 3-års periode innimellom. Fagene hennes var historie, allmenn litteratur og nordisk. Åse disputerte ved UiO i 1971 med avhandlingen om Ibsens versekunst i Brand. Og året etter ble hun utnevnt til professor ved det flunkende nye UiTø – den første professor på det som skulle bli Det humanistiske fakultet, og den første professor i nordisk litteraturvitenskap (Tove Bull ble 20 år senere den første i nordisk språkvitenskap!).

Her i Tromsø var hun en foregangskvinne og miljøbygger par excellence, ikke bare nordisk, men Institutt for språkfag som det het da (så Institutt for språk og litteratur, fra 1997 Det humanistiske fakultet). Hun var med på å bygge opp hele universitetet – var med i styre og stell, var prorektor 1977-81 og dekan to perioder. Å være en del av det nye universitetet må ha vært spennende – selv noen år senere, hadde en en følelse her ved UiTø av at hadde en ideer, så kunne en virkelig gjennomføre dem. Det var noe energisk over dette prosjektet som også Åse må ha følt.

Alle hennes universitetsverv var viktige, tunge offisielle verv, men kanskje den aller viktigste rollen hennes var det å bygge miljøet her i Tromsø på mer mikronivå. Jeg sier mikro, men det ble også viktig nasjonalt. Den såkalte Kvinne-mafiaen (Gerd Bjørhovde, Synnøve des Bouvrie, Ingvild Broch, Anne

Cathrine Andersen) ble etterhvert et litterært og tverrfaglig kraftsenter som utviklet og spredte interesse i kvinnefaglige spørsmål og kvinneforskning. De var meget aktive og ikke minst resulterte arbeidet ofte i studentinspirasjon og det er muligens noe vi finner mindre av i dag? Denne gruppen, om enn uformell, var helt klart ledet av Åse, og den var altså ekstremt viktig på 1970-tallet. Det dreide seg om generell aktivitet med kvinnepolitisk perspektiv. De hadde åpne foredragsserier og seminarer, de gav ut bøker, og de laget til et miljø som vokste og var velkjent i kvinneforskerkretser rundt om. For eksempel, Åse Hiorth Lervik (antagelig sammen med sin gruppe) tok initiativ til opprettelse av en alternativ (kvinnelig) nordisk litterær pris. Den første gikk til Märta Tikkanen, som kom hit i 1980 (en av mine store opplevelser faktisk!)

Hennes faglige arbeid spente vidt, fra metrikk til romaner, fra Jonas Lie til Ibsen, men i kvinnelitteratur og kvinneforskningen var det hun fant sin kjerne og der var det det politiske og det forskningsmessige fant sammen. Hun skrev forøvrig en gang at da hun fant ut at det eksisterte en kvinnetradisjon i faget, følte hun seg snytt, og senere så hun det som en av sine embedsplikter å bringe denne glemte kvinnetradisjonen frem i lyset. (Rapport fra forskerkurs i humanistisk kvinneforskning 1991 – trykket i Alberte-serien) Gjennom kvinneøyne fra 1980 er forøvrig ett av de arbeidene hun gav ut for å bøte på de glemte tradisjoner.

Åse var viktig i Tromsø, men hun spilte en rolle også nasjonalt, for eksempel i NAVF hvor hun var leder for Rådet i 1975-78 og styreleder av kvinneforskningssekretariatet i 1982-86. Blant mange andre viktige verv kan nevnes at hun satt i Grøholtsutvalget 1990-91 (utvalget som analyserte forskningsrådstrukturen), i Nansenfondets styre (en plass jeg tok over – noe jeg gjorde med stolthet og glede), i styret for Statens teaterhøyskole (som nestleder), og ikke minst var hun redaktør for Edda i årtier. Dette utvalget viser både energi og interessebredde.

Disse glimtene av Åse som forsker og som forskningspolitiker og de rollene hun hadde her og i Norge og Norden forøvrig er bare smakebiter, men gir oss et bilde av en meget dyktig person som er skapende og miljøbyggende lokalt, men som også er en viktig person for UiTø og for Norge. For noen kunne det se ut som om Åse nærmest var en slags superkvinne! Det stod iallefall respekt av henne for de som var yngre og the Grand Old Lady av ISL/HUM var hun jo unektelig. (Fra min nå fremskredne alder kan jeg jo fortelle at i 1983 da Åse fylte 50, virket det veldig gammelt – vi var alle i 30-årene eller så på den tiden.)

B) Gløtt inn i “mine” deler av Åse

Så skal jeg si noe om personen Åse – slik jeg kjente henne – naboen og venninnen hun ble etterhvert, og alle de private rollene som jeg ble kjent med: bestemoren, kvinnen som sydde farverike kjoler eller sjørøverdrakt til dattersønnen, soppsankeren, den lattermilde Åse, og helt til sist – den syke, men stadig tøffe og sterke Åse.

Akademikeren og kollegaen Åse kjente jeg jo fra 1980. Det var en sterk kvinnemafia som var i gang da – veldig aktive – jeg tror jeg, som den første kvinnelige språkviteren, følte meg litt utenfor, og det var vel muligens gjensidig. Jeg kan vel røpe at jeg hadde tatt det for gitt at jeg var feminist da jeg kom hit, men fikk etterhvert en slags vag følelse av at min feminisme var annerledes – så, litt bumpy road først ingen lykkelig begynnelse! men jeg fikk jo være med!

Og Åse, det må jeg si, var selvsagt en kontroversiell person! Mange mente hun kunne være meget vanskelig! Alle kvinner er antagelig utsatt for det når de er sterke og vil noe. Maktmenneske, hun er maktgal, osv. – joda, det sa kollegaherrene når vi diskuterte på Prelaten eller Rorbua - men jeg kan heldigvis ærlig si at til tross for at jeg ikke helt kom med i kvinnemafiaen, så forsvarte jeg henne med nebb og klør på det maktpunktet der – selv om personen Åse var litt fremmed for meg og at hun nok var keitete og virket ganske dårlig sosialt på mange mennesker. Jeg husker faktisk at jeg en gang gråt av sinne over maktbeskyldningene – kanskje med forutelse – det gikk ikke mange årene så var det jeg som var maktgal, Tove Bull som var stalinist, etc.! (En spør seg virkelig mht Monica i Redningsselskapet, og Randi Flesland i Avinor, etc. – ER det tilfeldig at de er kvinner?)

I alle fall, mitt bilde av Åse de første årene var langt fra moder Åse som softie hønemor, hun var tøff, hun var streng og hun stilte krav! Og det bør en jo! Det skal dog ikke stikkes under en stol – Åse kunne være litt merkelig streng og bestemt noen ganger. På nitti-tallet en gang fortalte hun meg en gang at hun syntes det var dumt av stipendiater og hovedfagsstudenter å få barn, det fikk en vente med til etter eksamen, mente hun! Jeg ble nok litt stum!

Og nei - vi hadde slett ingen komplett enighet, selv etter vi ble venner, men det hindret ikke vennskapet. En gang støttet vi forskjellige – meget kontroversielle - kandidater til et valg, men da kom hun og sa bestemt fra at det skulle ikke stå i veien for vårt vennskap, vi skulle drive kampanje for hver vår kandidat uten problem!

Jeg personlig fikk det bedre med Åse da det kom flere kvinnelige språkvitere, og senere var også vi språkviterne - Tove Bull, Katrin Lunde og jeg – mer inkludert i de forskjellige seminarer og aktiviteter i Åse-gruppen. Særlig da vi begynte med språk og kjønn – aktivitet. For første gang fikk vi ha innlegg på en konferanse i 1987⁸⁸, og da kuppet vi en del tid!

Og etter som årene gikk, kom det frem nye sider for meg hos Åse, og vi ble bedre kjent. Det ble forøvrig allment sagt at Åse ble mer sosial i de senere årene i sitt liv og myknet på en måte. Vi to ble naboer og bedre kjent og ca 10 år før hun døde, ble vi virkelig gode venner. Det var fordi det skjedde at mitt barn fikk store problemer som resulterte i offentlighet, noe som var helt forferdelig, og ikke minst det at det ble tiet ihjel av hensynsfullhet rundt meg. Men Åse kom og fortalte meg at hun hadde vært i en svært lik situasjon, og hun hadde da sverget at den tystheten hun hadde opplevd, ikke skulle vederfares en annen mor, hun skulle fortelle at en ikke er alene. Vi snakket mye om dette gjennom årene, og om den

forferdelig lette veien fra problem til morens skyld (særlig karrierekvinnene). Denne åpenheten vant mitt hjerte og Åse ble ikke bare en virkelig god venn for meg, men og min sønns venn til hun døde.

Og hun var så opptatt av sine barnebarn – det var, sa hun ofte, en vidunderlig ting å ha barnebarn. Hun var idet hele tatt ganske familiekjær – moren levde til noen år før Åse selv døde og hun tok seg mye av henne.

Særlig etter hun ble syk, hadde vi mange gode samtaler, men det å få kreft selv, så miste sin Helge (mens hun ennå selv var på sykehuset faktisk), det var selvsagt noe som tok på - men du verden hun var så tøff, det var helt utrolig! Tenk, i forbindelse med Helges sykdom og død, kom det til en dramatisk kamp med arrogante leger – tro det eller ei, syk som hun var tok hun kampen opp og vant! Jeg kom til å beundre henne mye.

Tove Bull og jeg følte alltid at vi de siste årene merket en større åpenhet etterhvert og har gode minner om samtaler med en slags yngre, åpnere Åse - f. eks. en kjærestepirat over en middag hos meg! (men vi ergret oss i middelaldersk hovmod når hun sa "Vi på vår alder!" og inkluderte oss!

Hun kom også til å snakke om krigens lange skygger - faren som dro til SørAmerika etter krigen og foreldrenes skilsmisse (i en verden hvor skilsmisse ikke eksisterte noe særlig)

Det jeg gjerne vil male for dere er en person som er sammensatt – som de fleste av oss sikkert er, men kanskje mer utpreget i Åse? Myk/hard – snill/streng – svak/sterk – tøff og myndig forsker og forskningspolitiker, men også myk bestemor! Mange trodde hun var kald – men som jeg oppdaget, og som sikkert mange andre, inkludert studenter visste, hun var ikke det. Siste gangen jeg så Åse – sensommeren 1997, var hun veldig dårlig – men skulle da ha veiledning med studenter fra Tromsø, de skulle komme dit. Det er tøft det!

Kort sagt, å hedre Åse under dette jubileet, synes jeg er ikke bare en fin ting å gjøre, men også en helt riktig ting. Hun var virkelig en uhyre viktig person for UiTø – og for kvinneforskningen her og antagelig ellers i landet. I januar 1998 holdt Vigdis Ystad minnetale over Åse i Videnskapsakademiet – og jeg lar hennes sluttord være mine sluttord her, nemlig at Åse Hiorth Lervik "... aldri var redd for å tilkjenne sine egne oppfatninger av en sak, noe som satte preg på både forskeren og forskningspolitikeren. Men samtidig preges hennes arbeider av et nøkternt, kompromissløst krav om presis fremstilling og belegg for alle påstander. De strenge krav til empiri sprang ut av en ubestikkelig faglig såvel som menneskelig integritet. I alt sitt virke fremstod hun derfor som den kloke, redelige, grunnlærde og myndige forsker. Vi minnes henne i takknemlighet og respekt."